

Citation style

Šebek, Jaroslav: review of: Jiří Němec, Eduard Winter 1896–1982. Zpráva o originalitě a přizpůsobení se sudetoněmeckého historika, Brno : Filozofická fakulta, Masarykova univerzita, 2017, in: Slovanský přehled, 105 (2019), 1, p. 134-137, DOI: 10.15463/rec.1084797232

First published: Slovanský přehled, 105 (2019), 1

copyright

This article may be downloaded and/or used within the private copying exemption. Any further use without permission of the rights owner shall be subject to legal licences (§§ 44a-63a UrhG / German Copyright Act).

byl podíl lužickosrbských zástupců vyšší. Souhrnně lze říci, že přes vcelku úzce tematicky zaměřenou práci se jedná o velmi kvalitní monografii pojednávající o národnostních menšinách v bývalém východním bloku, která zaplnila bílé místo, jež česká historiografie dosud, a to i přes jazykovou i kulturně historickou blízkost k českému prostředí, opomíjela.

Jan Krajčirovič

Jiří NĚMEC,

Eduard Winter 1896–1982. Zpráva o originalitě a přizpůsobení se sudetoněmeckého historika,

Brno, Filozofická fakulta, Masarykova univerzita 2017, 379 s.,

ISBN 978-80-210-8808-5.

Kněz a historik Eduard Winter je osobou, která budí zájem a vyvolává spory a kontroverze i několik desetiletí po jeho smrti, což je dáno jeho mnoha tvářemi, které prezentoval na veřejnosti, i životními peripetemi, jež se utvářely pod dramatickými politickými okolnostmi. Jeho životopis tak poskytuje poměrně širokou látku k různým odborným úhlům pohledu a současně i metodologickému uchopení. Lze konstatovat, že v poslední době obecně stoupá zájem o odborné zpracování biografii významných vědeckých osobností, případně zpracování kolektivních postojů vědeckých institucí, které jsou zařazovány do širšího společenského kontextu. V tomto rámci roste i počet publikací, které se zaměřují na problematiku vztahu vědecké obce k nacionálnímu socialismu, a to jak v Německu, tak v Rakousku.¹ V tomto kontextu je pak nepochybně zajímavý i pohled na Eduarda Wintera, jak ho předložil ve své monografii brněnský vědec Jiří Němec, jenž se Winterovým osudům věnuje dlouhodobě.² Jedná se o velmi obsáhlé dílo o životě významné postavy němec-

---

1 V poslední době vznikly mj. publikace Karin ORTH, *Die NS-Vertreibung der jüdischen Gelehrten. Die Politik der Deutschen Forschungsgemeinschaft und die Reaktionen der Betroffenen*, Göttingen 2016; Klaus TASCHWER, *Hochburg des Antisemitismus. Der wissenschaftliche Niedergang der Universität Wien in der ersten Hälfte des 20. Jahrhunderts*, Wien 2016; Andreas HUBER, *Rückkehr erwünscht. Im Nationalsozialismus aus „politischen“ Gründen vertriebene Lebende der Universität Wien*, Wien 2016; Johannes KOLL (Hrsg.): „Säuberungen“ an österreichischen Hochschulen 1934–1945. *Voraussetzungen, Prozesse, Folgen*, Wien 2017.

2 Jiří NĚMEC, *Potíže s životopisem. K „případu“ historika Eduarda Wintera*, in: Tomáš Borovský – Libor Jan – Martin Wihoda (eds.), *Ad vitam et honorem. Profesoru Jaroslavu Mezníkovi přítel a žáci k pětasedmdesátým narozeninám*, Brno 2003, s. 198–208; Jiří NĚMEC, *War die Josephinismus – Interpretation von Eduard Winter aus dem Jahre 1943 eine nationalsozialistische In-*

ké historické vědy, která byla ovšem současně velmi činná ve společenské sféře a patřila k figurám utvářejícím podobu a program sudetoněmeckého meziválečného katolicismu.

V úvodu se autor zabývá vývojem výzkumu církevních dějin na teologické fakultě pražské univerzity. K dalším pojednávaným tématům patří mapování terénu, na němž se Winter pohyboval jako katolický kněz a organizátor církevního spolkového života. Sudetoněmecké katolické milieu nebylo názorově monolitní. V rámci katolického milieu Winter patřil k nositelům modernizačních, obrodných duchovních tendencí, ale současně velmi výrazně usiloval o zapojení svého kněžství do mocenských vazeb. Proto se ve 30. letech také angažoval v nacionálním proudu sudetoněmeckého katolicismu. Na rozdíl od další biografické práce k Eduardu Winterovi, která vzešla z pera Ines Luftové, a jejíž těžiště spočívá zejména v zachycení náboženské dimenze Winterova života, vztahu k církevním kruhům a do určité míry i osobnostního profilu, Jiří Němec se více koncentruje na jeho badatelský profil a zasazuje ho do vývoje vědní politiky v nacistických i komunistických politických poměrech.³ V některých momentech se pochopitelně monografie J. Němce a I. Luftové velmi úzce prolínají. K nim bezpochyby patří pasáže věnované Winterově roli při vzniku a působení katolického spolku „Staffelstein“, jenž se stal nepřehlédnutelným fenoménem katolické aktivity v meziválečném Československu. Jednalo se o uskupení orientující se na podchycení středoškolské a vysokoškolské mládeže, které sice nebylo příliš početné, ale vzhledem k charakteru členské základny představovalo důležitého aktéra společenských i církevních debat. Jeho význam navíc překračoval chronologický rámec do druhé světové války, neboť osoby formované tímto prostředím byly velmi aktivní i v poválečném období a podílely se na novém utváření sudetoněmecké katolické identity po odsunu německého obyvatelstva. Po mnichovské dohodě se stejně jako v případě jiných sudetoněmeckých činitelů dostávají i u Wintera vlna euforie z připojení sudetských území k Třetí říši. Zajímavé jsou v této souvislosti autorovy pasáže věnované jeho reakci na knihu hlavního nacistického ideologa Rosenberga o tzv. pozitivním křesťanství, kterou se Winter snažil do určité míry obhájit před rozhodnou katolickou kritikou.

Velká část knihy se zaměřuje na připomenutí Winterovy role během druhé světové války, kdy se mění jeho společenský status a do určité míry habitus, což

---

terpretation?, in: Franz Leander Fillafer – Thomas Wallnig (Hg.), *Josephinismus zwischen den Regimen. Eduard Winter, Fritz Valjavec und die zentraleuropäischen Historiographien im 20. Jahrhundert*, Wien – Köln – Weimar 2016, s. 102–140.

3 Ines LUFT, *Eduard Winter zwischen Gott, Kirche und Karriere. Vom böhmischen katholischen Jugendbundführer zum DDR-Historiker*, Leipzig 2016.

souvisí s jeho programovým rozchodem s katolickou církví, opuštěním kněžství a založením rodiny. Nejvýraznější změna však souvisí s jeho včleněním do nacistického systému německé, respektive sudetoněmecké vědní politiky v protektorátu. Winterův příběh se pak pro autora monografie stává odrazovým můstkem k obecnějším úvahám nad rolí sudetoněmecké historické vědy v politických trajektoriích 20. století a zejména nad její interakcí s nacionální a nacistickou ideologií.

Winterova válečná pozice jako jednoho z prominentů nacistické vědy souvisela s tím, že se plně podřizoval snaze být za všech okolností součástí oficiálního vědeckého diskursu a utvářet zásadním způsobem veřejné dění. Jiří Němec pod tímto zorným úhlem rozebírá Winterovu vědeckou pozici i po válce. Winterův kariéerní vzestup totiž nepřerušeně pokračoval i v podmínkách dalšího totalitního režimu, tentokrát komunistického. Po krátkém poválečném intermezzu ve Vídni pokračoval v další kariéře ve východoněmeckém vědeckém prostředí. Nejprve byl činný v Halle a od dubna 1950 působil na politicky nejexponovanější Katedře východoevropských dějin na berlínské Humboldtově univerzitě. Ačkoli byl Winter v roce 1965 poslán do důchodu, nepřestal být vědecky aktivní. Rovněž v NDR se profiloval jako badatel k dějinám východní Evropy, i když pochopitelně s „přepólovanými“ ideologickými důrazy. Výzkum východoevropské politiky v socialistickém Německu se snažil v politických akcentech razantně odlišit od tzv. „Ostforschung“, který se praktikoval v německy mluvících zemích před rokem 1945, kdy byl často součástí expanzivní německé politiky. Proto se odborná základna v NDR soustředila na historické a politické odůvodnění rozvíjení spolupráce se Sovětským svazem se zeměmi komunistického bloku. Po katastrofálních zkušenostech nacismu a války se k této tendenci klonili nejen vědečtí pracovníci, kteří se hlásili ke komunismu a marxismu v předválečném období, ale i lidé jako Eduard Winter, jejichž cesta do východoněmeckého vědeckého prostředí nebyla tak přímočará. Winter se tak ve výzkumu východoevropských dějin cíleně a programově zaměřoval na podporu německo-sovětského přátelství a proti „imperialistické tradici“ tvůrců výzkumu východoevropské problematiky před rokem 1945.

V závěrečných částech knihy si Jiří Němec klade velmi důležité otázky související s Winterovou sebeinscenací a jeho poválečné práce s historickou pamětí, neboť Winter byl autorem několika pamětí, kde jsou z hlediska jeho sebestylizace některé vzpomínky vyzdvíženy a některé z nich naopak upozaděny. Stejně tak jsou v nich i různě prezentovány jeho etapy odborné činnosti.

Němcova monografie se opírá o velice podrobný pramenný výzkum v domácích i zahraničních archivech a otevírá řadu podnětných otázek, které se netýkají

pouze osoby Eduarda Wintera, ale obecnějších témat, vztahujících se k roli intelektuála v dobových politických proměnách, stejně jako k míře rezistence nebo naopak přizpůsobení se vynuceným tlakům.

Jaroslav Šebek